

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice
Școala Doctorală. Domeniul: Filosofie

TEZĂ DE DOCTORAT

- Rezumat -

Ontologia Politicului: Formulări ale Teologiei Politice la Carl Schmitt și Jacob Taubes

Coordonator

Prof. univ. dr. Ioan Alexandru TOFAN

Doctorand

Dumitru-Daniel TINCU

Iași

2023

Cuprins

Introducere	5
I. Teologia politică: scenariu de constituire a politicului.....	12
Introducere	12
1. Distincții conceptuale și de analiză: teocrația și religia politică.....	14
a. Relația Biserică – Stat: teocrația	14
b. Despre religia politică și teologia politică.....	31
2. Definirea „teologiei politice”	43
a. Evoluția istorică a constructului de „teologie politică”.....	43
b. Teologia politică: sistematizare și problematizare	55
i. Abordare instituțională.....	55
ii. Abordare hermeneutică.....	59
iii. Abordare polemică.....	64
Concluzii. Ontologia politicului și scenariul teologico-politic	72
II. Carl Schmitt și problema politicului: de la prima la a doua teologie politică	76
Introducere	76
1. Geneza teologiei politice schmittiene	77
a. Către o ontologie a politicului.....	77
b. Considerații privind secularizarea la Carl Schmitt.....	81
2. Primul proiect de teologie politică.....	86
a. Sursa proiectului: despre politic și autoritate	86
b. Structura: suveranitate și decizie.....	90
3. Perioada intermediară: „reprezentarea” statului	100
4. Al doilea proiect de teologie politică.....	111
a. Structura: despre posibilitatea unei teologii politice.....	111
b. Evoluție și schimbare	116
Concluzii	122
III. Jacob Taubes și teologia politică: împlinirea comunității.....	125
Introducere	125
1. Geneza teologiei politice la Taubes	126
a. Informații bio-bibliografice despre autor	126
b. Dialogul intelectual dintre Jacob Taubes și Carl Schmitt	128
2. Concepte teologico-politice la Jacob Taubes.....	134
a. Teologie – Revoluție – Politică.....	134

b. Revelație – Secularizare	151
3. Structura teologiei politice	158
a. Despre constituirea comunității: legământul	158
b. Comparația Moise – Pavel: răscumpărarea poporului	166
Concluzii	175
Concluzii și perspective: tema katechonului la Carl Schmitt și Jacob Taubes	178
Bibliografie	190

Rezumat

Interesul pentru subiectul teologiei politice pornește de la nevoia de a recupera sensul a două aspecte actuale: pe de o parte de a înțelege problematica politicului, iar pe de altă parte de a expune nuanțele moderne ale societății și spațiului public. Cu toate că acest tip de cercetare poate avea direcții și teme multiple, spre exemplu expunând contexte de ordin național sau global, ori accentuând problema libertății, sau cea a drepturilor omului, ori exploatănd viitorul guvernantei sau digitalizării, cercetarea își propune să aprofundeze o altă direcție de cercetare, cea a intersecției dintre domeniul politic și cel teologic. Argumentul este constituit de faptul că lectura teologică a politicului evidențiază mișcarea continuă a istoriei, unde originalitatea conceptelor politice este revelat de gradul de intensitate teologică. Sintagma de teologie politică este înțeleasă ca formulă în mișcare, ce surprinde corespondența dintre domeniul teologic și cel politic, fie că este vorba de corespondența unor concepte, practici și scopuri, ori a unor percepții ale celor două domenii.

Gândirea politicului presupune, așadar, crearea unei structuri sistematice, succedată de nevoia unei demonstrații; gândirea este produsă prin intermediul teologiei politice, iar demonstrația se răsfrânge asupra comportamentului uman și societății. Cadrul analitic tranzitează istoria și imaginează sfârșitul, prin expunerea unei genealogii a subiectului. Pentru a evita jocul speculativ și discursul asupra a ceea ce *poate* fi, teza caută să ofere o accepțiune transcendentală domeniului politic, deschizând calea către ceea ce *este* politicul. Din punct de vedere al discursului științific, textul este deschis ontologiei în special prin intermediul hermeneuticii și efortului de a căuta esența și mai apoi de a defini ce este politicul, iar pe de altă parte se intersectează cu metoda interpretării în măsura în care descrie relațiile de putere, pentru ca în final să se deschidă antropologiei filosofice prin atenția asupra locului ocupat de interpretare în activitățile existenței umane¹. În fond, abordarea hermeneutică propune un dialog cu propria istorie, dezvrăjit de „luptele nevrotice cu umbrele sinelui”, propunând în schimb „acceptarea calmă a misterului acestuia”².

Modul de analiză nu se raportează în mod particular la formele sau normele religiei, pentru a evita subiectivismul credinței confesionale, ori pericolul ideologizării. Astfel, teza nu își propune să analizeze forma instrumentală a teologiei sau religiei în raport cu politicul, ci avansează posibilitatea critică a teologiei în a efortul de a tranzita istoria. Cadrul discursiv al

¹ Johann Michel, „Signe, Sens et Symbole”, în *Critical Hermeneutics*, vol. 3, nr. 2, 2019, p. 193.

² George Bondor, „Truth and Interpretation: From the Enlightenment to the Hermeneutics of Suspicion”, în *Hermeneia*, nr. 29, 2022, p. 104.

teologiei politice poate reprezenta una dintre modalitățile prin care poate fi problematizată chestiunea politicului, înțeles ca un alt tip de *real*³, în interiorul căruia poate exista *aproape* orice. Teza încearcă să pună în scenă interiorul acestei problematice. Aici, relativizarea este dată de modul în care interpretul se raportează la situație și context. Spre deosebire de conceptualizare, teza propune mai degrabă *orientarea* teologiei politice, înțeleasă ca posibilitate de deconstrucție a politicului; aici, una dintre premisele deconstrucției este „absența semnificatului din câmpul limbajului”⁴.

Lucrarea de față intitulată *Ontologia Politicului: Formulări ale Teologiei Politice la Carl Schmitt și Jacob Taubes* asociază două orientări ale teologiei politice, prima inspirată de opera juristului german Carl Schmitt, iar cea de-a doua provenită de la contrapondera acestuia, filosoful Jacob Taubes. Aici se impune deja o primă delimitare. Cercetarea își propune să depășească înțelegerea tradițională a relației dintre politic și teologie (sau religie) în sensul raportului putere – divinitate, ori public – privat, propunând o abordare distinctă cu privire la teologia politică, înțeleasă ca o teorie a istoriei conceptuale.

În general, autorii care abordează subiectul teologiei politice remarcă faptul că, de cele mai multe ori, aceasta este asociată cu procesul de formare al statelor și orașelor sau cu diferite forme și modele de organizare publică și privată⁵. Privind către această observație, se impune o a doua delimitare. Înțeleasă sub forma unui simplu concept, teologia politică prezintă o anumită limită care echivalează cu pierderea funcției critice a teologiei. Mai degrabă, teologia politică este un scenariu de analiză, înțeles în cheia unei metode fundamentale, care poate cuprinde și elemente de corespondență conceptuală. Ținând cont de aceste coordonate, teologia politică poate avea un rol important în măsura în care oferă răspunsuri la o dublă problematică: pe de o parte, răspunde la întrebarea, „de ce, pentru a fundamenta o autoritate este nevoie de religios?”, iar pe de altă parte de a înțelege „de ce teologia politică constituie politicul?”. Urmărind specificul acestor două întrebări, ar putea fi anticipat faptul că, prin scenariul teologico-politic, deconstrucția regimurilor politice actuale relevă fundamentul teologic al statului, propunând astfel o înțelegere robustă a ceea ce este politicul într-un scenariu teologico-politic.

³ Formularea este inspirată de concepția lui Andrei Pleșu asupra „lumii imaginale”: „Lumea imaginală e reală, dar e *altfel* reală decât ceea ce socotim, de regulă, real. Nu poți să mergi spre ea uitându-te pe o hartă, nu e „unde”, pentru că e ubicuă. Ea trăiește numai ca urmare a unei relații: relația dintre ea însăși și cel care o caută”. Andrei Pleșu, *Despre îngeri*, Editura Humanitas, București, 2003, pp. 69-70.

⁴ Ioan Alexandru Tofan, „Textul și interpretul său”, în *Hermeneia*, nr. 4, 2003-2004, p. 113.

⁵ Pentru o discuție pe larg a acestui subiect, vezi Julia Reinhard Lupton, *Thinking with Shakespeare: Essays on Politics and Life*, University of Chicago Press, Chicago, 2011.

În particular, fie că este vorba despre o perspectivă personală sau publică, discursul contemporan expune adesea situații, decizii, dileme, sau dezbateri care sunt calificate ca fiind „politice”; de cele mai multe ori apare întrebarea firească „atunci, ce *nu* este politic?” Privind asupra acestor situații, în care totul poate fi supus interogației politice, se remarcă tendința unui caracter diferențial, polemic sau cordial, stabilind în general o distanțare de idei, ori o negociere a ideilor. Problema aceasta este interesantă atât din perspectiva filosofiei, a teologiei sau a științelor politice. Intenția unor astfel de confruntări politice pornește de la premisa evidentă că aceste situații nu echivalează cu activitatea politică (cu toate că include și această formă de politică), ci exprimă natura unor situații limită. Prin urmare, cercetarea de față propune analiza structurală a politicului, înțeles mai puțin prin caracterul său practic, și mai mult prin posibilitatea de a interpreta și analiza obiectul, precum și de a-l descompune în relații, cu scopul de a-i defini gradul de unitate și omogenitate⁶.

Prima observație importantă de la care pornește această analiză este aceea că, într-un mod general, *teologia* și *politicul* au înțelesuri diverse, relevând nevoia unei problematizări specifice fiecărei noțiuni. Spre exemplu, noțiunea de „teologie” înseamnă a vorbi despre divinitate (în Apus, lat. *deum loqui*), a cunoaște ori a studia divinitatea (în Răsărit, gr. *θεολογία*), sau studiul asupra dogmelor unei religii. În același timp, polisemia termenului „politic(ă)” impune distincția dintre substantivul *politică*, masculinul *politic* sau adjectivul *politic(ă)*. Înțelesul general al termenilor constituie domeniul politic, definit ca studiul despre putere ori arta de a governa, aflate în tensiune cu modul de organizare al societății sau a unor comunități. Din aceste considerente, înțelesurile conceptelor de „teologie” și „politic” au fost punctate în primul capitol al lucrării, așa cum sunt întâlnite la Platon, Varro, Părinții Bisericii, Baruch Spinoza ori Carl Schmitt. Prin alăturarea termenilor de „teologie” și „politică” se observă că aceștia se resemnifică, prin faptul că alcătuiesc o imagine a semnificațiilor trecutului care este (re)adaptată prezentului. Din acest considerent, miza primei secțiuni o reprezintă genealogia noțiunii de „teologie politică”, prin plasarea definițiilor clasice în perspectiva identificării direcțiilor ulterioare ale cercetării.

Cuprinsul primului capitol aduce în discuție tema teologiei și politicului, ca surse active ale constructului teologico-politic. În compoziția teologiei politice, teologicul și politicul nu sunt două elemente suprapuse care formează o anumită teorie, nici nu au capacitate executivă în supravegherea puterii liderului sau a statului. Observând cum unul dintre elementele de controversă cu privire la perioada modernă și post-modernă este reprezentat de locul pe care îl

⁶ Umberto Eco, *Opera deschisă*, Editura pentru literatură universală, București, 1969, p. 7.

ocupă religia în constituirea politicului, au fost identificate unele contraste intense și moduri de accețiune diferite privind recepția și definirea teologiei politice. Tocmai din aceste considerente, referința la teocrație sau religie politică este fundamentală în diferențierea și completarea sensului multilateral al teologiei politice. Mai apoi, prima secțiune a lucrării completează această accețiune diferită asupra constructului, printr-o triplă orientare a scenariului teologico-politic.

În fapt, înțeleasă în oricare dintre cele trei orientări propuse în lucrare – instituțională, hermeneutică sau polemică (militantă) – contribuția principală a primului capitol este de a reda pluralismul orientărilor teologiei politice. Caracterul critic și natura polemică a scrierilor autorilor care tratează teologia politică scot în evidență faptul că recepția acesteia în modernitate conduce (1) fie către reconstruirea politicului și redefinirea teoriei statului, (2) fie către o instrumentalizare a politică a teologiei. Obiectivul primului capitol este cel de a plasa constructul teologico-politic în perspectiva tradiției, urmărind separarea acestuia de modelul unei teorii politice tari, ori de pericolul ideologizării. Paradoxul istoriei conceptuale constă în faptul că „definițiile” ulterioare ale teologiei politice vor fi diferite de la un autor la altul. De asemenea, o remarcă importantă asupra sintagmei de teologie politică este faptul că aceasta nu echivalează cu religia.

Al doilea capitol al lucrării introduce primul autor studiat, Carl Schmitt și problema politicului, propunând o triplă analiză a constructului teologico-politic dezvoltată de autor în operele sale. Într-o primă etapă, teza analizează prima accețiune a teologiei politice a lui Schmitt, cea dezvoltată în 1922, când publică prima *Teologie politică*. Una dintre observațiile de început este faptul că literatura de specialitate acordă o mai mare atenție acestei prime teologii politice a lui Schmitt, al cărei înțelegeri este în strânsă legătură cu lucrarea *Conceptul de politic*. Modelul politicului la Schmitt are un profund *sens kratologic*, fundamentat pe ideea că „toate conceptele semnificative ale teoriei moderne a statului sunt concepte teologice secularizate”⁷. Privind către semnificația acestei formule, teza își propune să identifice sursa și structura proiectelor teologiei politice la autor. Un element important al studiului este redată de parcurgerea unei perioade intermediare a teologiei politice, în care autorul se distanțează conceptual de noțiune, dar se apropie de alte proiecte complementare; un al doilea element important urmărit pe parcursul acestui capitol este, pe lângă urmărirea originii, prezentarea evoluției și schimbării constructului teologico-politic. Rolul celei de-a doua *Teologii politice*,

⁷ Carl Schmitt, *Teologia politică*, traducere și note de Lavinia Stan și Lucian Turcescu, Editura Universal Dalsi, București, 1996, p. 56.

publicată în anul 1970, este aici fundamental. Accentul asupra acestei lucrări întregeste ideea teologiei politice de esență creștină prin care suveranitatea nu este înțeleasă în mod abstract, ca esență, ci și sub formă activă și practică: *unitatea* politicului este orientată către modelul democratic.

Al treilea capitol al lucrării propune o nouă analiză asupra teologiei politice, așa cum este dezvoltată în scrierile lui Jacob Taubes. Urmărind aceeași organizare ca și cea a capitolului precedent, aici este prezentată sursa teologiei politice în opera lui Taubes, evidențiind mai apoi *continuum*-ul sau neîntreruperea politicului în istorie. Din informațiile prezentate pe parcursul tezei, este argumentat faptul că modelul teologiei politice la Taubes are un *sens comunitar*. Acest tip de abordare presupune un model de gândire eshatologic, orientarea către *telos*, către un *înainte*. În dialectica dintre *unde* și *pentru ce*, dintre trecut și viitor, autorul arată că eshatonul conține o structură narativă particulară, care captează istoria între creație și mântuire. Din punct de vedere analitic și conceptual, este importantă diferențierea dintre eshatologie și apocaliptică: primul termen provine din gr. *εσχατολογία* și definește concepția despre sfârșitul lumii, despre *timpul final*; al doilea termen provine din gr. *ἀποκάλυψις* și înseamnă dezvăluire, descoperire; natura apocalipticii este una a mitului, ori a gnozei, ce relatează alegoric sau profetic conflictul final al omenirii.

Viziunea eshatologică a lui Taubes arată că prezentul, care se hrănește din început, este orientat către sfârșit⁸. Prin natura profetică a sfârșitului, unde totul se transformă într-un plan al istoriei, instinctele lumii sunt convertite de planul salvării. În spiritul apocaliptic, răspunsul omenirii se raportează la sfârșit cu credința unei așteptări perpetue. Poziționată în fața unei alegeri, nu de ordin dogmatic sau confesional, ci de ordin politic, lucrarea preia ideea că apostolul Pavel este persoana istorică ce interpretează supranațional și universal mesajul salvării: „Nu mai este iudeu, nici grec; nu mai este nici rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească și parte femeiască, pentru că voi toți una sunteți în Hristos Iisus” (Gal. 3: 28). Lucrarea își propune să arate cum, prin critica adusă legii romane de către Pavel, problema diferenței, a diviziunilor sociale, este convertită în principiul unității comunitare. Nucleul gândirii politice paulinice este o imagine a misticii lui Hristos. Gândirea revoluționară a lui

⁸ Taubes elaborează această idee în felul următor: „Lumea ca istorie își are centrul de greutate nu în prezentul etern al naturii, ci se hrănește din Creația inițială și este orientată către Mântuirea finală. Fiecare eveniment particular servește mersului de la Creație înspre Mântuire. Nu își poartă sensul în sine, ci face să transpară ordinea Creației și ne dă să înțelegem ordinea Mântuirii. Un eveniment se raportează întotdeauna la escaton. Escaton este odată cu dublul lui sens: odată al Creației: axiologie, și odată al Mântuirii: teleologie”. Jacob Taubes, *Escatologia Occidentală*, traducere și note de Maria-Magdalena Angheliescu, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2008, p. 18.

Pavel este universală nu în mod ideologic sau în logica progresului, ci ca asumare a unei identități comune, ca mod de raportare la celălalt⁹.

Spre finalul acestui *Rezumat*, se impun noi clarificări cu privire la caracterul tezei. Spre exemplu, referința cu privire la Schmitt nu recurge la atitudinea și angajamentul politic al autorului, nici nu se concentrează asupra modului de receptare a operei acestuia¹⁰. Istoria confirmă că prin susținerea doctrinei național-socialiste, biografiile partizanilor acestui curent culminează tragic în istorie, fie că aceștia au fost interogați în Tribunalul din Nürnberg, sau în fața Tronului Marelui Judecător. Cu toate acestea, unele lucrări, concepte sau studii dezvoltate în acest caz de Schmitt sunt valoroase datorită caracterului lor actual. În lucrare, întrebările fundamentale ale juristului Carl Schmitt sunt aduse în dezbatere, și mai apoi preluate de perspectiva profesorului de filosofie și istoria religiilor, și totodată rabinului Jacob Taubes. Pe lângă argumentul istoric și simbolic, alăturarea celor doi autori propune o soluție alternativă, care în locul exilării lui Schmitt, propune o cercetare complexă. Angajat astfel în descoperirea potențialului teologiei politice, unde politica totalului nu echivalează doar în termenii statului, ci și în termenii comunității, politicul capătă mereu alt sens atât timp cât *spiritul* identitar și *perspectiva* umanității se raportează la o Ultimă instanță.

Teza aduce în discuție preocuparea comună a lui Carl Schmitt, pe de o parte, precum și a lui Jacob Taubes pe de altă parte, înțelegând ca problema teologiei politice. Primul autor înțelege sintagma drept posibilitate de transfer conceptual, în primul rând de la teologie la politic; al doilea autor înțelege noțiunea în cheia tensiunii dintre ordinea divină și cea umană, dintre teologic și politic, ca emanații ale unui principiu originar. Interpretările ambilor autori arată că teologia politică se afirmă ca manieră de a gândi politicul prin teologie. Problema unității politicului conține în sine o triplă cercetare: cea de formare, administrare și menținere (sau recuperare) a autorității. În plus, pe lângă problema suveranității clasice, teza arată faptul că gândirea politicului în actualitate se raportează la problema caracterului public al puterii politice. În contemporaneitate, accesarea elementului religios este produsă pe căi diferite, cunoscând astfel o transfigurare în perspectiva cunoașterii idealurilor și practicilor promovate de modelul democrației¹¹.

⁹ Alain Badiou argumentează că, prin întreaga sa activitate misionară și politică, Pavel este întemeietorul universalismului: „din momentul în care toți, inclusiv militantul solitar, sunt socotiți conform universalului, urmează că ceea ce se edifică este subsumarea Celuilalt față de Același”. Alain Badiou, *Sfântul Pavel. Întemeierea universalismului*, traducere de Andreea Lazăr, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2008, p. 127.

¹⁰ Andreas Kalyvas elaborează un studiu asupra recepției operei lui Schmitt. Acesta sistematizează un număr de trei mari curente de recepție a gândirii politice, juridice și filosofice a lui Carl Schmitt: primul este apologetic, al doilea este de negare (sau disprețuire), iar al treilea este un val hermeneutic, de reconstrucție. Vezi Andreas Kalyvas, „Review Essay: Who’s afraid of Carl Schmitt?”, în *Philosophy & Social Criticism*, 1999, vol. 25, nr. 5.

¹¹ Marcel Gauchet, *La religion dans la démocratie. Parcours de la laïcité*, Éditions Gallimard, Paris, 1998, p. 10.

În final, proximitatea celor două orientări ale teologiei politice, cea regăsită la Schmitt, precum și cea de la Taubes este redată în încheierea tezei prin tema katechonului. Termenul face referire la forța care se manifestă cu cel mai înalt grad de intensitate pentru a se opune, sau pentru a opri declanșarea haosului. Instrumentalizarea noțiunii nou-testamentare de *katechon* este folosită pentru a ilustra tensiunea dintre prezent și viitor în planul de salvare a umanității. Transpus în planul realului, scenariul katechonului reflectă, în general, asupra situațiilor de criză și chestiunii suveranității; această noțiune are caracter instructiv în măsura în care problematizează problema stării de excepție și a paradigmei puterii. Pe când pentru C. Schmitt este importantă întrebarea „*quis judicabit?*”, pentru J. Taubes problema politicului răspunde la întrebarea „când se împlinește comunitatea?”.

Așadar, pe lângă problema unității politicului, rolul teologiei politice este și de a vorbi despre criza omului sau a lumii, revelând faptul că umanitatea își regăsește reperele în perioadele de criză. Descrierea conceptului de *katechon* reformulează sub un întreg scenariu katechonic unitatea politicului, iar centralitatea acestuia este constituit de momentul deciziei – unicul element capabil de a rezolva criza politicului. În acest sens, interpretarea *katechonului* propune însăși apropierea celor două orientări ale teologiei politice, întâlnite la C. Schmitt și J. Taubes, întrucât *katechonul* readuce în prim-plan problema politicului nu doar ca element profan al istoriei, ci și ca imagine a unei noi lumi. Privind cu aceeași intensitate către politic, perspectiva *katechonului* este aceea de a proiecta un scenariu distinct de înțelegere a motivului salvării umanității. Practic, problema politicului transpune problema adevăratului salvator. Astfel, acest instrument politic are potențialul nu doar de a intersecta cele două viziuni expuse în lucrare, ci de a recupera politicul, în ansamblu său.

Bibliografie selectivă

Adămuț Anton I., *Filosofia Sfântului Augustin*, Editura Polirom, Iași, 2001.

Afloroaei Ștefan, „Dorința interpretului de a fi liber de metodă”, în *Hermeneia*, nr. 4, 2003-2004.

Agamben Giorgio, *State of Exception*, The University of Chicago Press, Chicago, 2005.

Agamben Giorgio, *Timpul care rămâne. Un comentariu al Epistolei către Romani*, traducere de Alex Cistelean, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2009.

Arendt Hannah, „Civil Disobedience”, în Hannah Arendt (ed.), *Crisis of the Republic*, Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1969.

- Arendt Hannah, *On Revolution*, Penguin Books, Londra, 1990.
- Arendt Hannah, „On Violence”, în Hannah Arendt (ed.), *Crisis of the Republic*, Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1969.
- Arquillière Henri-Xavier, *L'Augustinisme politique. Essai sur la formation des théories politiques du Moyen Âge*, Editura Vrin, Paris, 1955.
- Augsberg Ino, „Carl Schmitt's Fear: Nomos – Norm – Network”, în *Leiden Journal of International Law*, vol. 23, nr. 1, 2010.
- Augustin, *Despre Cetatea Lui Dumnezeu*, Editura Științifică, București, 1998.
- Augustin, *Confesiuni*, Editura Humanitas, București, 2018.
- Badiou Alain, *Sfântul Pavel. Întemeierea universalismului*, traducere de Andreea Lazăr, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2008.
- Baume Sandrine, „On Political Theology: A Controversy between Hans Kelsen and Carl Schmitt”, în *History of European Ideas*, nr. 35, 2009.
- Bellah Robert, „Civil Religion in America”, în Robert Bellah și Steven M. Tipton (ed.), *The Robert Bellah Reader*, Duke University Press, Durham, 2006.
- Benjamin Walter, *Illuminations*, Schocken Books, New York, 2007.
- Berman J. Harold, *Law and Revolution*, Harvard University Press, Cambridge, 1983.
- Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008.
- Bielik-Robson Agata, *Jewish Cryptotheologies of Late Modernity*, Routledge, Londra, 2014.
- Bierstedt Robert, *Power and Progress, Essay on Sociological Theory*, New York, McGraw Hill, 1975.
- Blumenberg Hans, *La légitimité des Temps modernes*, Éditions Gallimard, Paris, 1999.
- Bondor George, „Truth and Interpretation: From the Enlightenment to the Hermeneutics of Suspicion”, în *Hermeneia*, nr. 29, 2022.
- Bourdin Bernard, „La Théologie Politique Chrétienne : De la Monarchie Impériale à la Démocratie Libérale”, în *Laval théologique et philosophique*, vol. 63, nr. 2, 2007.
- Böckenforde Ernst-Wolfgang, „Politische Theorie und Politische Theologie. Bemerkungen zu ihrem gegenseitigen Verhältnis” în Taubes Jacob *Religionstheorie und Politische Theologie. Der Fürst dieser Welt. Carl Schmitt und die Folgen*, Fink Verlag, München, 1983.
- Böckenförde Ernst-Wolfgang, „The Concept of the Political: A Key to Understanding Carl Schmitt's Constitutional Theory”, în David Dyzenhaus (ed.), *Law as Politics. Carl Schmitt's Critique of Liberalism*, Duke University Press, Durham, 1998.

- Buchiu Ștefan, *Întrupare și unitate*, Editura Libra, București, 1997.
- Carpinschi Anton, „The Political and the Hypostases of the Human. Towards a Recognition Culture”, în *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, vol. 7, nr. 19, 2008.
- Cartwright Sophie, „Athanasius’ ‘Vita Antonii’ as Political Theology: The Call of Heavenly Citizenship” în *Journal of Ecclesiastical History*, vol. 67, nr. 2, 2016.
- Cassiodor, „Istoria Bisericească”, traducere de Liana și Anca Manolache, introducere și note de pr. prof. dr. Ștefan Alexe, în *PSB*, vol.75, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988, cartea a IX-a, cap.VII.
- Ciomoș Virgil, *De la experiența sublimului la starea de excepție*, Editura Paideia, București, 2006.
- Colas Dominique, *Sociologie politique*, Presses Universitaires de France, Paris, 1994.
- Crisostom Ioan, *Sur l'incompréhensibilité de Dieu, I: Homélie I-V*, îngrijită de Anne-Marie Malingrey, Éditions du Cerf, Paris, 1970.
- Cumin David, *Carl Schmitt. Biographie politique et intellectuelle*, Éditions du Cerf, Paris, 2005.
- Cox Harvey, *Religion in the Secular City: Toward a Postmodern Theology*, Simon & Schuster, New York, 1984.
- Cox Harvey, *The Secular City: Secularization and Urbanization in Theological Perspective*, SCM Press, Londra, 1967.
- Dancă Wilhelm, „Raportul dintre Biserică și Stat după Sfântul Toma de Aquino”, în *Studii tomiste*, vol. II, 2002.
- Daniélou Jean, *L'être et le temps chez Grégoire De Nysse*, Brill, Leiden, 1970.
- De Lubac Henri, *Corpus Mysticum: Essai sur L'Eucharistie et l'Église au moyen âge*, Aubier, Paris, 1944.
- De Lubac Henri, *Medieval Exegesis, vol. 1, The Four Senses of Scripture*, William B. Eerdmans, Edinburgh.
- De Vries Hent, Sullivan E. Lawrence (ed.), *Political Theologies: Public Religions in a Post-Secular World*, Fordham University Press, New York, 2006.
- Eco Umberto, *Opera deschisă*, Editura pentru literatură universală, București, 1969.
- Eliade Mircea, „Cum încep revoluțiile... ”, în *Vremea*, VIII, nr. 380, 17 martie 1935.
- Eliade Mircea, *Jurnal*, vol. I, Editura Humanitas, București, 1993.
- Eliade Mircea, *Texte „legionare” și despre „românism”*, ediție de Mircea Handoca, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001.

Eslin Jean-Claude, *Dumnezeu și Puterea. Teologie și politică în Occident*, traducere de Tatiana Petrache și Irina Floare, Editura Anastasia, București, 2001.

Fergusson David, *Church, State and Civil Society*, Cambridge University Press, New York, 2004.

Foucault Michel, „Truth and power”, în Colin Gordon (ed.), *Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*, Editura Harvester, Brighton, 1980.

Foucault Michel, *Surveiller et punir. Naissance de la prison*, Éditions Gallimard, Paris, 2004.

Franceschi (de) Sylvio Hermann, „Ambiguïtés historiographiques du théologico-politique. Genèse et fortune d'un concept”, în *Revue historique*, nr. 643, 2007/3.

Freund Julien, *L'Essence du politique*, Éditions Sirey, Paris, 1965.

Galli Carlo, *Genealogia della politica: Carl Schmitt e la crisi del pensiero politico modern*, Il Mulino, Bologna, 2010.

Galli Carlo, „Hamlet: Representation and the Concrete”, în Graham Hammill și Julia Reinhard Lupton (ed.), *Political Theology and Early Modernity*, The University of Chicago Press, Chicago, 2012.

Gauchet Marcel, *La religion dans la démocratie. Parcours de la laïcité*, Éditions Gallimard, Paris, 1998.

Gentile Emilio, „Political Religion: A Concept and its Critics – A Critical Survey”, în *Totalitarian movements and Political Religions*, vol. 6, nr. 1, 2005.

Gentile Emilio, *Politics as Religion*, Princeton University Press, Princeton, 2006.

Giesen Bernhard, Suber Daniel (ed.), *Religion and Politics. Cultural perspective*, Brill Academic Publishers, Lieden, 2005.

Gold Joshua R., „Jacob Taubes: Apocalypse From Below”, în *Telos* nr. 134, 2006.

Grigorie de Nazianz, *Cele Cinci Cuvântări Teologice*, traducere din limba greacă Dumitru Stăniloae, Editura Anastasia, București, 1993.

Grigorie de Nyssa, „Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor”, traducere de pr. prof. Dumitru Stăniloae și pr. Ioan Buga, în *PSB*, vol. 29, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982.

Grimshaw Mike, „Introduction: A Very Rare Thing”, în Taubes Jacob, *To Carl Schmitt: Letters and Reflections*, Columbia University Press, New York, 2013.

Grottanelli Cristiano, „Mircea Eliade, Carl Schmitt, René Guénon”, 1942, în *Revue de l'histoire des religions*, CCXIX/3 (2002).

György Geréby, „Political Theology versus Theological Politics: Erik Peterson and Carl Schmitt”, în *New German Critique*, nr. 105, 2008.

Hammill Graham, „Blumenberg and Schmitt on the Rhetoric of Political Theology” în Jens Meierhenrich și Oliver Simons (ed.), *The Oxford Handbook of Carl Schmitt*, Oxford University Press, New York, 2016.

Hammill Graham și Julia Reinhard Lupton (ed.), *Political Theology and Early Modernity*, The University of Chicago Press, Chicago, 2012.

Hartwich Wolf-Daniel, Aleida și Jan Assmann, „Postfață”, în Taubes Jacob, *Teologia politică a lui Pavel*, traducere și note de Maria-Magdalena Anghelescu, Cluj-Napoca, Editura Tact, 2011.

Hegel Georg W. F., *Fenomenologia spiritului*, traducere de Virgil Bogdan, Editura IRI, București, 2000.

Hobbes Thomas, *Leviathan*, Yale University Press, New Haven, 2010.

Kahn Paul, *Political Theology: Four New Chapters on the Concept of Sovereignty*, Columbia University Press, New York, 2011.

Kalyvas Andreas, „Review Essay: Who’s afraid of Carl Schmitt? ”, în *Philosophy & Social Criticism*, 1999, vol. 25, nr. 5.

Kantorowicz Ernst, *The King’s Two Bodies: A Study in Mediaeval Political Theology*, Princeton University Press, Princeton, 1957.

Kelsen Hans, „God and the State”, în Ota Weinberger (ed.) *Essays in legal and moral philosophy*, D. Reidel Publishing Company, Dordrecht/Boston, 1973.

Kelsen Hans, *General Theory of Law and State*, The Lawbook Exchange, New Jersey, 2007.

Kervégan Jean-François, *Hegel, Carl Schmitt : le politique entre spéculation et positivité*, Editura Quadrige, Paris, 2005.

Kervégan Jean-François, *Que faire de Carl Schmitt?*, Éditions Gallimard, Paris, 2011.

Kuttner Stephan, Rene Kollar, *Harmony from Dissonance: An Interpretation of Medieval Canon Law*, Saint Vincent Archabbey Publications, Londra, 2016.

Lafont Ghislain, *Histoire Théologique De L’Église Catholique: Itinéraire Et Formes De La Théologie*, Éditions du Cerf, Paris, 1994.

Laustsen Carsten B., „Studying Politics and Religion: How to Distinguish Religious Politics, Civil Religion, Political Religion, and Political Theology.” în *Journal of Religion in Europe*, vol. 6, nr. 4, 2013.

Lefort Claude, *L’invention démocratique*, Éditions Fayard, Paris, 1994.

Lefort Claude, *The Political Forms of Modern Society: Bureaucracy, Democracy, Totalitarianism*, Polity Press, Cambridge, 1986.

Lievens Matthias, *Spectres of the Political: Uncovering the Metapolitical in Carl Schmitt*, Lirias, Leuven, 2009.

Long D. Stephen, „What Makes Theology ‘Political’? ‘Come Let us Reason Together’ ” în *Political Theology*, vol. 5, nr. 4, 2004.

Lossky Vladimir, *Introducere în teologia ortodoxă*, traducere de Lidia și Remus Rus, Editura Apologeticum, București, 2006.

Lossky Vladimir, *Teologia Mistică a Bisericii de Răsărit*, traducere de pr. prof. Vasile Răducă, prefață de pr. prof. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 2010.

Löwith Karl, *Istorie și mântuire: Implicațiile teologice ale filosofiei istoriei*, traducere de Alex Moldovan și George State, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2010.

Lynch Thomas, *Apocalyptic Political Theology. Hegel, Taubes and Malabou*, Bloomsbury Academic, Londra, 2019.

Maier Hans, „Political Religion: A Concept and its Limitations”, în *Totalitarian Movements and Political Religions*, vol. 8, nr. 1, 2007.

Maisonneuve Henri, *Études sur les origines de l'Inquisition*, Vrin, Paris, 1960.

Marder Michael, *Groundless Existence: The Political Ontology of Carl Schmitt*, The Continuum International Publishing, New York, 2010.

Maritain Jacques, *Humanisme intégral. Problèmes temporels et spirituels d'une nouvelle Chrétienté*, Fernand Aubier, Paris, 2000.

Marrou Henri-Irénée, *L'ambivalence du temps de l'histoire chez saint Augustin*, Editura Vrin, Paris, 1950.

Martin Jamie, „Liberalism and History after the Second World War: The Case of Jacob Taubes”, în *Modern Intellectual History*, vol. 14, nr. 1, 2017.

Maureen Henry, *The Intoxication of Power. An Analysis of Civil Religion in Relation to Ideology*, Editura D. Reidel, Londra, 1979.

May Gerhard, *Creatio ex Nihilo: The Doctrine of "Creation out of Nothing" in Early Christian Thought*, T & T Clark Publishers, Edinburgh, 1994.

Mărgărit Diana, *Pe culmile democrației. De la statul-națiune la sfera globală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2013.

McCormick P. John, *Carl Schmitt's critique of liberalism: against politics as technology*, Cambridge University Press, New York, 1999.

McGinn Bernard, *Visions of the End. Apocalyptic Traditions in the Middle Ages*, Columbia University Press, New York, 1979.

Meier Heinrich, *Carl Schmitt & Leo Strauss: The Hidden Dialogue: Including Strauss's Notes on Schmitt's Concept of the Political & Three Letters from Strauss to Schmitt*, Cambridge University Press, New York, 2006.

Meier Heinrich, *The Lesson of Carl Schmitt: Four Chapters on the Distinction between Political Theology and Political Philosophy*, University of Chicago Press, Chicago, 2011.

Metz J. B., *Pour Une Theologie Du Monde*, Éditions du Cerf, Paris, 1971.

Michel Johann, „Signe, Sens et Symbole”, în *Critical Hermeneutics*, vol. 3, nr. 2, 2019.

Mimouni Simon C., „Jacob Taubes et Paul de Tarse”, în *Revue des Études Juives*, vol. 158, nr. 3-4.

Monod Jean-Claude, „Le problème théologico-politique au XXe siècle”, în *Esprit*, 1999/2.
Nay Oliver, *Istoria ideilor politice*, Editura Polirom, Iași, 2008.

Neamțu Mihail, *Povara libertății. Antiteze, paradigme și biografii moderne*, Editura Polirom, Iași, 2009.

Negri Antonio, „The Eclipse of Eschatology: Conversing with Taubes's Messianism and the Common Body”, în *Political Theology*, vol. 11, nr. 1, 2010.

Oliver Marchart, *Post-foundational political thought. Political difference in Nancy, Lefort, Badiou and Laclau*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2007.

Origen, *Contra Iulius Celsus*, II, 71, Sources chrétiennes, 132.

Paleologu Theodor, *Sous l'oeil du grand inquisiteur : Carl Schmitt et l'héritage de la théologie politique*, Éditions du Cerf, Paris, 2004.

Paz Octavio, *Itinéraire*, Éditions Gallimard, Paris, 1966.

Peterson Erik, *Le monothéisme : un problème politique et autres traités*, Bayard Jeunesse, Paris, 2007.

Peterson Erik, *Theological Tractates*, Stanford University Press, Stanford, 2011.

Platon, *Opere, V, Republica*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.

Pleșu Andrei, *Despre îngeri*, Editura Humanitas, București, 2003.

Popa Gheorghe, *Comuniune și Înnoire Spirituală în Contextul Secularizării Lumii Moderne*, Editura Trinitas, Iași, 2000.

Preuss K. Ulrich, „Political Order and Democracy: Carl Schmitt and His Influence”, în Chantal Mouffe (ed.), *The Challenge of Carl Schmitt*, Ed. Verso, Londra & New York, 1999.

Rae Gavin, „The theology of Carl Schmitt's Political Theology”, în *Political Theology*, vol. 17, nr. 6, 2016.

Ratzinger Joseph, Metz J. B., „God, Suffering and Political Theology”, în *Vigilia*, vol. 71, nr. 6, 2006.

Reinhard Lupton Julia, *Thinking with Shakespeare: Essays on Politics and Life*, University of Chicago Press, Chicago, 2011.

Ricœur Paul, „Le Paradoxe Politique” în *Esprit*, nr. 250 (5), 1957.

Roberto Esposito, *Immunitas: The Protection and Negation of Life*, traducere de Zakiya Hanafi, Polity Press, Cambridge, 2011.

Rosenstock Bruce, „Jacob Taubes”, în Christopher D. Rodkey, Jordan E. Miller (ed.), *The Palgrave Handbook of Radical Theology*, Palgrave Macmillan, Londra, 2018.

Rousseau Jean Jacques, *Despre Contractul social sau Principiile dreptului politic*, traducere și studiu introductiv de N. Dașcovici, Editura Mondero, București, 2007.

Scheuerman William E., „States of Emergency”, în Jens Meierhenrich și Oliver Simons (ed.), *The Oxford Handbook of Carl Schmitt*, Oxford University Press, New York, 2016.

Scheuerman William E., *The End of Law: Carl Schmitt in the Twenty-First Century*, Rowman & Littlefield International, Londra, 2019.

Schmitt Carl, *Beschleuniger wider Willen. In: Staat, Grossraum, Nomos. Arbeiten aus den Jahren 1916-1969*, Duncker & Humblot, Berlin, 1995.

Schmitt Carl, *Constitutional Theory*, Duke University Press, Durham, 2008.

Schmitt Carl, *Der Begriff des Politischen*, Duncker & Humblot, München-Leipzig, 1932.

Schmitt Carl, *Glossarium. Aufzeichnungen der Jahre 1947-1951*, Duncker & Humblot, München, 1991.

Schmitt Carl, *Parlementarisme et démocratie*, Éditions du Seuil, Paris, 1988.

Schmitt Carl, *Political theology II: the myth of the closure of any political theology*, traducere de Hoelzl M., Ward G., Polity Press, 2008.

Schmitt Carl, *Roman Catholicism and Political Form*, Greenwood Press, Westport 1996.

Schmitt Carl, *Staat, Bewegung, Volk: Die Dreigliederung der politischen Einheit*, Hanseatische Verlagsanstalt, Hamburg, 1933.

Schmitt Carl, „The Age of Neutralizations and Depoliticizations”, în *Telos*, nr. 96, 1993.

Schmitt Carl, *Teologia politică*, traducere și note de Lavinia Stan și Lucian Turcescu, Editura Universal Dalsi, București, 1996.

Schmitt Carl, *The Crisis of Parliamentary Democracy*, The MIT Press, Massachusetts, 2000.

Schmitt Carl, *The Leviathan in the State Theory of Thomas Hobbes: Meaning and Failure of a Political Symbol*, Greenwood, Westport & Londra.

Schmitt Carl, *The Nomos of the Earth*, Telos Press Publishing, traducere de G. L. Ulmen, New York, 2006.

Schmitt Carl, „Three Possibilities for a Christian Conception of History”, traducere de Mario Wenning, în *Telos*, nr. 147 (2009).

Scott Peter, William T. Cavanaugh, *The Blackwell Companion to Political Theology*, Blackwell Publishing, New Jersey, 2013.

Shaw Beau. „Ultra-modern thoughts: political theology in Leo Strauss’s Philosophy and Law”, în *History of European Ideas*, vol. 43, nr. 7, 2017.

Shorten Richard, „Political Theology, Political Religion and Secularisation”, în *Political Studies Review*, vol. 8, 2010.

Sirroneau Jean-Pierre, *Sécularisation et religions politiques*, Mouton Publishers, Paris, 1982.

Sorel Georges, *Reflections on Violence*, ed. de Jeremy Jennings, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.

Strauss Leo, *Natural Right and History*, University of Chicago Press, Londra, 1965.

Styfals Willem, „Evil in History: Karl Löwith and Jacob Taubes on Modern Eschatology”, în *Journal of the History of Ideas*, vol. 76, nr. 2, 2015.

Taubes Jacob, „Despre natura metodei teologice: Reflecții despre principiile metodologice ale teologiei lui Paul Tillich”, în Jacob Taubes, *Teologia după Revoluția Copernicană*, traducere de Andrei State și George State, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2009.

Taubes Jacob, „Dialectică și analogie”, în Jacob Taubes, *Teologia după Revoluția Copernicană*, traducere de Andrei State și George State, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2009.

Taubes Jacob, *En divergent accord: à propos de Carl Schmitt*, Editura Payot&Rivages, Paris, 2003.

Taubes Jacob, *Escatologia Occidentală*, traducere și note de Maria-Magdalena Angheliescu Editura Tact, Cluj-Napoca, 2008.

Taubes Jacob, „On the Symbolic Order of Modern Democracy”, în Willem Styfals, Stéphane Symons (ed.), *Genealogies of the Secular: The Making of Modern German Thought*, Suny Press, New York, 2019.

Taubes Jacob, „Pentru o interpretare ontologică a teologiei”, în Jacob Taubes, *Teologia după Revoluția Copernicană*, traducere de Andrei State și George State, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2009.

Taubes Jacob, „Teodicee și teologie: O analiză filosofică a teologiei dialectice a lui Karl Barth”, în Jacob Taubes, *Teologia după Revoluția Copernicană*, traducere de Andrei State și George State, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2009.

Taubes Jacob, *Teologia politică a lui Pavel*, traducere și note de Maria-Magdalena Anghelescu, Cluj-Napoca, Editura Tact, 2011.

Taubes Jacob, „Teologie și teorie politică”, în Jacob Taubes, *Teologia după Revoluția Copernicană*, traducere de Andrei State și George State, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2009..

Taubes Jacob, „The Dogmatic Myth of Gnosticism,” în Jacob Taubes, *From Cult to Culture*, editată de Charlotte Elisheva Fonrobert și Amir Engel, Stanford University Press, Stanford, 2010.

Taubes Jacob, „The Price Of Messianism”, în *Proceedings of the World Congress of Jewish Studies*, August 16-21, Ierusalim, 1981.

Taubes Jacob, *To Carl Schmitt: Letters and Reflections*, Columbia University Press, New York, 2013.

Taubes Jacob, „Vorwort”, în Fanny Taubes, *Die Sprache des Herzens. Aus Zeiten jüdischer Erneuerung*, Zürich Europa, Zürich, 1959.

Tătaru Cazaban Miruna (coord.), *Teologie și Politică. De la Sfinții Părinți la Europa unită*, Editura Anastasia, București, 2004.

Terpstra Marin, De Wit Theo, „No Spiritual Investment in the World as It Is: Jacob Taubes’s Negative Political Theology” în Ilse N. Bulhof, Laurens ten Kate (ed.), *Flight of the Gods: Philosophical Perspectives on Negative Theology*, editată de, Fordham UP, New York, 2000.

Terpstra Marin, „The management of distinctions. Jacob Taubes on Paul’s political theology”, în Gert Jan van der Heiden (ed.), *Saint Paul and Philosophy. The Consonance of Ancient and Modern Thought*, De Gruyter, Berlin, 2017.

Thomas de Aquino, *De ente et essentia*, Ediție bilingvă, traducere de Eugen Munteanu, Editura Polirom, Iași, 1998.

Tincu Dumitru-Daniel, „On Community in the Political Theology of Jacob Taubes”, în *LUMEN Proceedings*, 17, 658-661, 2022.

Tincu Dumitru-Daniel, „The Scenario of Carl Schmitt's Political Theology as a Restoration Discourse of the Political”, în *Logos Universality Mentality Education Novelty: Philosophy & Humanistic Sciences*, 7(2), 7-14, 2019.

Tincu Dumitru-Daniel, „Two Different Discourses: Political Theology And Political Religion In The Context Of Secularisation”, în *CrossCultural Management Journal*, 2, 149-153, 2017.

Tocqueville (de) Alexis, *De la démocratie en Amérique*, vol. I, Garnier-Flammarion, Paris, 1999.

Tocqueville (de) Alexis, *De la démocratie en Amérique*, vol. II, Garnier-Flammarion, Paris, 1999.

Tofan Ioan Alexandru, „Carl Schmitt and the Presupposition of Secularization. Modernity and Political Theology”, în *Interstudies*, nr. 10, 2011.

Tofan Ioan Alexandru, *City lights: despre experiență la Walter Benjamin*, Editura Humanitas, București, 2014.

Tofan Ioan Alexandru, „Sur la légitimité théologique de la démocratie”, în *Meta: Research in Hermeneutics, Phenomenology, And Practical Philosophy*, vol. III, nr. 1/Iunie, 2011.

Tofan Ioan Alexandru, „Textul și interpretul său”, în *Hermeneia*, nr. 4, 2003-2004.

Toma din Aquino, *Despre guvernământ*, traducere din limba latină și note de Andrei Bereschi, Editura Polirom, Iași, 2005.

Toma de Aquino, *Summa Theologiae*, I-II, q. 105, a. 1.

Treml Martin, „Reinventing the Canonical: The Radical Thinking of Jacob Taubes”, în Goebel Eckart, Weifel Sigrid (ed.), *Escape to life. German Intellectuals in New York: A Compendium on Exile after 1933*, Walter de Gruyter, Berlin, 2012.

Vasile cel Mare, „Omiliile la Hexaimeron”, traducere de pr. Dumitru Fecioru, în *PSB*, vol. 17, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986.

Voegelin Eric, „Political Religions”, în *Modernity without restraint*, vol. 5, University of Missouri Press, Columbia, 2000.

Voegelin Eric, *The New Science of Politics*, Chicago University Press, Chicago, 1952.

Volk Christian, „The Problem of Sovereignty in Globalized Times”, în *Law, Culture and the Humanities*, vol. 1, nr. 23, 2019.

Volk Christian, „Towards a critical theory of the political: Hannah Arendt on power and critique”, în *Philosophy and Social Criticism*, vol. 42, nr. 6, 2016.

Weber Max, *Politica, o vocație și o profesie*, traducere de Alexandrescu Ida, Editura Anima, București, 1992.

Žižek Slavoj, Santner Eric L., Reinhard Kenneth, *The Neighbor: Three Inquiries in Political Theology*, The University of Chicago Press, Chicago & Londra, 2005.